

Գարծեալ ասեմ, յանցաւոր մեր եմք. ընդէր ոչ հաղորդեմք աւանդեմք թեւոց ամատեւորակիդ Արարատայ զգովելի գործս մերազանց, զի դա իւրովք թեթեւաթուիչ թերթից սաւառնմամբք տարածեցէ զայն ի լուր թէ մերազանց եւ թէ օտարազանց, եւ օտար ազգք ի դմանէ թարգմանեալ, հաղորդեցեն աշխարհի, թէ ի Հայոց Արարատ հանդիսի այս ինչ եւ այն ինչ պատմի: Մեր նման տասնեւութամեայ անդամալուծին ի հինգ սրահսն Բեթհեզմայ սպասեմք զի օտարք զլորեալ արկցեն զմեզ յաւազանն ջրայոյդ: զի Ամերիկացիք կամ Կղզեցիք ոմանք եկեալ տեղեկացեալ ելից եւ մօտից մեր զրեցեն ինչ վասն մեր, զի եւ մեր թարգմանեալ զայն տացուք մերոց հայրենակցաց, իրր թէ ի մերայինս ոչ աչք զոն ի տեսանել զլուսն մեր, եւ ոչ մատուցք ի զրել եւ յարձանացուցանել զայն, զուցէ, թէ եւ կարծեմք իսկ, թէ աւելի լտելի քնիցին եթէ ի մեռելոց որ յարկցէ եւ պատմեցէ, որոց Մովսիսի եւ մարգարէից ոչ լսին ծայնք:

(ՄԵՆԵՆ Է ԵԴԵՐՔԵՅՆ):

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Ի Պետերբուրգէ կհաղորդեն, թէ Բագուայ Հայոց Մարգարիտ. Ընկերութեանն հովանաւորութեամբ՝ մերազնեայ մատաղամարդ մի այրի գնացել է անդր Մանկաբարձութեան վարժարան մը տանելով՝ նոյն արհեստը ուսանելոյ համար:

ՍՈՒՐԷԱՆԴԱԿԻ ԲԻԻՋԱՆԴԵԱՆ

Գաւառացւոց վիճակ: — Ազգ. վարութեան գրադմուք: — Ասորւոց կաթուղիկոս: — Յոսպէէն: — Ալազարի խնդիր:

Մեր գաւառացի ազգայնոց վիճակը կարի տխուր է, այնպէս որ կարելի չէ իմանալ թէ յանցանքը որքո՞նն է:

Տեղւոյս լրագիրները հարստահարութեան խնդիր մը առեր անցեր էին մի ժամանակ, թէպէտ այժմ՝ թուլացած են:

Սակայն զոր լրագիր արդեօք կմտածէ դաւառական մեր սիրելի եղբարց վիճակին վերայ իրական դարման մը խորհելու կամ՝ առաջարկելու, և կամ՝

անոնց վիճակին վերայ ստոյգ տեղեկութիւն մը և որոշ գաղափար մը տալու:

Մեր ազգին դառն ճակատադիրն եղած է զրէթէ ամեն տեղ ուսնալ, բարի և փորձառու Առաջնորդներէն զուրկ գտնուիլ, և հաջ ցիւսաւորակէս ասոնցմէ ծագումն կառնու իրենց իշխանութեան և հովուութեան յանձնուած ժողովրդեան վիճակին այսպէս կամ՝ այնպէս ըլլալը:

Երբ Առաջնորդ մը ունի կարեւոր եղած հմտութիւնը վիճակը կառավարելու և բարոյական անձնուէր անձն է, անոր հովուութեան տակ եղած ժողովուրդը երջանիկ է, անոր վիճակին մէջ ժողովուրդը կառավարութեան սիրելի, զրկանքներէ և հարստահարութիւններէ ազատ կը լլայ, և դաստիարակութեան կենսական խնդիրը մեծ ներգործութիւն կգտնէ և կարգիւնաւորուի:

Ուշիմ՝ Առաջնորդ մը պիտի գիտնայ անշուշտ ամեն պարագայից մէջ այնպէս վարուիլ, քաղ. վարչութեան հետ այնպիսի յարաբերութիւններ ունենալ, որ ժողովուրդը չվնասուի:

Բայց զգիւղգաւար դաւառաց շատ տեղեր Առաջնորդները անձնասէր են, են, ոչ ժողովրդեան հետ և ոչ քաղ. իշխանութեան հետ վարուիլ պիտեն, մինչև անգամ իրենք առաջնորդները պատճառ կը լլան շատ հարստահարութեանց, ու խեղճ ժողովուրդը իմանալ կարող չէ:

Ո՞վ էր Մշոյ վիճակին մէջ Քրդերը Հայերու դէմ գրգռողը, մինչև անգամ ժողովուրդը թէ Հայ և թէ Քուրդ տէրութեան դէմ՝ շարժողը: Ո՞վ էր Կեղիի մերազնեայց այսչափ ժամանակներէ հետէ կրած տառապանաց և հարստահարութեանց պատճառ:

Թող Պօլսեցիք պատասխանեն:

Բայց տես որ այնպիսի անպիտան Առաջնորդներ ժողովրդեան տունը քանդելով՝ գիտցած են ինքզինքնին լրագրաց մէջ գովել տալ, և թէ լրագիրները ինչէ՞ն ստիպուած կը գովեն այնպիսիները, թող իրենք պատասխանեն:

Ասոր հակառակ ժողովրդեան օգուտը դործող Առաջնորդները իրենմն անուանարկուած և վատահամբաւուած են լրագիրներով: Ասոր ալ պատճառը ի՞նչ է. թող այժմեան Պատրիարքարանին հարցնեն:

Ասոնց հետ մէկ տեղ մտածէ ուսումն տարածելու պատրուակաւ մի քանի թիւթակաւիկի և իմաստակ վարժապետաց ուսնց գաւառացի մէջ թէ ժողովրդեան և թէ Առաջնորդաց մէջ գծաութիւններ սերմանելը, խռովութիւն յարուցանելը, այնպէս որ անցած ամեն դէպքերու պատմութիւնքը ազգասիրի սիրտը կ'ծնին: Փոխանակ ժողովրդեան մէջ իրական ուսումն և կրթութիւն տարածելու — եթէ իրենք ալ ունին — անհնարին ասելութիւններ և խռովութիւններ կ'ուարածեն՝ ինչպէս Տիգրանակերտի, Եւգոնիոյ, և այլ տեղեաց մէջ:

Աւելցնուր ասոնց վերայ Պատրիարքարանի դասնապետը արարքներն ալ՝ ինչպէս Աւանայ, Պրուսայու, Ամասիոյ և Մարտուանու, Կուսինայու, Եւգոնիոյ, Բաղիշոյ, և այլ և այլ վիճակաց մէջ, ալ դու պատասխան տուր ինձ՝ թէ մեր զժրագղ ազգայինները ի՞նչ վիճակներու ենթարկուած են գաւառացի մէջ:

Եւեղձ ժողովուրդը իւր օրական ապրուստը ճարելու անկարող, ներքին հանգստութիւն չունի, օտարներէ զանազան զոհեմքներ և հարստահարութիւններ կ'կրէ: Առաջնորդաց խնդիրներ ետեւէ ետեւ կ'սեղան, տէրութեան առջև Առաջնորդաց շատերը պատիւ չունին, պատրիարք . . . մատնութիւններուն և զրպարտութիւններուն զոհ երթալով, օտար քաղաքականութիւններ շատ մը խաղեր կը խաղան, ալ ի՞նչ և ո՞ւմ պիտի ասենք և քարոզներ դաստիարակութիւն . . . :

Ա՞յ պիտի առաքն առնու այս ամեն չարիաց: Անշուշտ Պատրիարքարանը:

Սակայն Պատրիարքարանին մէջ համաձայնութիւն չկայ, և Պատրիարքը և Ազգ. Աւարչութիւնը գրեթէ միմեանց անհամաձայն գիւրքի մէջ են՝ որքան ալ վերջինը կաշխատի տեղիք չտալու: — Այս ալ օտար շահոց պաշտպան Մասիս լրագրին թողունք լուծել:

Գարձեալ կ'գրեմ:

Ազգ. Աւարչութիւնը զխաւարապէս Պոլսոյ կրօնիւնրէն աւելի զուրիս առած չունի՝ որ աւելի գաւառաց ուշադրութիւն դարձնելու կարող ըլլայ:

Հիմակու հիմայ բաւական են իրեն՝ Լատինաց ի նպատակ Երուսաղէմ՝ քաջուած հեռագիրը, Պատրիարքի ամսականին խնդիրը, տեղոյս արուարձանաց թաղական խորհուրդներու կոխները, Առաջնորդաց համար եղած մատնութեանց դէմ մաքառել, և Էջմիշինէր — լարած որդայթները փրշել և այլն և այլն:

Ասորեաց ազգի Աթուղիկոսը Պոլիս եկած է: Ազգ. Աւարչութեան կողմէն փոխադարձ տեսութիւններ եղան յիշեալ կաթուղիկոսի հետ: Չկարողացայ ցարդ աւելի մանրամասն տեղեկութիւն խմանալ և հաղորդել:

Յոսպէէն հաղորդեցին որ Երուսաղէմ ուխտի գնացող հինգ Հայեր մալոյի նստելով շողենաւ գնացած ժամանակ ընկղմած և խեղդուած են:

Ասոնց մէջ եղած են երկու քահանայք՝ մին Երեւանայ և միւսն Ախալխոյի Ծաղկայ վիճակի կողմերէն:

Երկար ժամանակէ ի վեր յուզուած Ալքազարի խնդիրը զրեթէ վերջացաւ:

4—5 տարիներէ հետէ մի Յոյն վարձած էր Բերայի Ս. Երրորդութեան Եկեղեցւոյ այս կալուածքը: Բայց տարեկան վաւճր ոչ կ'էջարէր և ոչ կ'ենէր:

Աւերջապէս Բ. դուռը լսելով Ազգ. Աւարչութեան խնդիրը՝ արտաքսեց Յոյնը, և կալուածքը ամեն կահկարասիքովը յանձնուեցաւ իւր բուն տիրոջ:

Ի. Ե. ՀԱՅԿ . . .

Ի 10-Ն Յուլիէ 1872 -մէ

Ի Պոլս:

ԱՅԿԳԵՄԻԱ

Հոն՝ ուր լեզուն ու գրականութիւնը բարեկարգ և յառաջացեմ վիճակի մէջ է, հոն Ակադեմիայի հոգին կը տիրէ: